

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN VATANDAŞLIK ALGISI: GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Muammer AK*

ÖZ

Bu çalışmada üniversitede okuyan öğrencilerin vatandaşlık algıları ölçülmüştür. Araştırmaya katılanların %54,2'si kadın, %45,8'i erkektir. Araştırma kapsamında Gümüşhane Üniversitesi'nde, farklı bölüm ve sınıflarda, okuyan öğrenciler arasından basit tesadüfü örneklem yöntemi kullanılarak belirlenen 251 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırmanın saha alışması Aralık 2017'de yapılmıştır. Araştırma tarama modeline uygun şekilde tasarlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların çoğunluğu kendini hayat tarzı bakımından geleneksel muhafazakâr olarak tanımlamıştır. Araştırmaya katılanların çoğunluğu, mutlu olduğunu ve geleceklerini iyi gördüklerini ifade etmiştir. Katılımcılar için, uğruna mücadele etmeye değen şeylerin ilk sırasında vatan-millet-bayrak-devlet gelmektedir. Araştırmanın başka bir tespiti ise, katılımcılar genel ve yerel seçimlerde her zaman oy kullandıklarını ifade etmişlerdir. Herhangi bir dernek, vakıf ve sivil topluma üye olma düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Siyasi katılım daha çok seçimlerde oy kullanmak şekindedir. Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'yi bir arada tutan en önemli unsurun toprak-vatan birliği olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından birinin de katılımcıların yarısının siyasete etki yapabileceğini düşünmüyor olmasıdır. Araştırmaya göre, katılımcıların kendi hakları ihlal edildiğinde buna yüksek oranda (%86,9) tepki gösterdikleri ancak başkalarının hak aramak için yaptığı bir eyleme destek konusunda ise büyük oranda (%74,1) tepkisiz kaldıkları görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'nin en önemli ilk üç sorunu, terör, adaletsizlik ve eğitimidir; ayrıca, katılımcıların büyük bir oranı (%74,5) insanların güvenilmez olduğunu düşünmektedir. Makale temelinde, "toplumun en yüksek eğitilmiş grubu olan üniversite öğrencilerinin vatandaşlık algıları ne düzeydedir ve toplumun diğer kesimlerinden farklı mıdır?" sorusuna cevap aramaktadır. Araştırmada, üniversite öğrencilerinin hayat tarzı, kimlik algısı, geleceğe bakış, insanlar hakkındaki düşünceleri, siyasi katılım düzeyleri ve vatandaşlık algıları nasıldır? Sorularının cevapları aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık, Ulus Devlet, Vatandaşlık Algısı, Kimlik, Gençlik.

* Dr. Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakóltesi, ORCID:0000-0003-0241-1893, akmuammer@hotmail.com

ABSTRACT

In this study, citizenship perceptions of students studying at university were measured. 54.2% of the participants were female, 45.8% were male. In the study, 251 student questionnaires were applied among students in different departments and classes in Gümüşhane University using simple random sampling method. The fieldwork of the research was carried out in December 2017. The research was designed in accordance with the screening model. According to the results of the research, the majority of participants identified themselves as traditional conservatives in their lifestyle. The majority of those surveyed stated that they are happy and that they see their future well. For the participants, the first thing that is worth fighting for is the nation-nation-flag-state. Another finding of the survey was that the participants were always voting in general and local elections. It is seen that the level of being a member of any association, foundation and civil society is low. Political participation is mostly about voting in the elections. According to the survey, Turkey is understood that the unity of the motherland's territorial-most important factor that holds together. According to the survey, Turkey is understood that the unity of the motherland is the most important factor that holds together. One of the remarkable results of the research is that half of the participants do not think that they can make political influence. According to the survey, participants were responding highly (86.9%) when their rights were violated, but others appeared to be unresponsive in response (74.1%) to an action support call. According to the survey, the top three of Turkey's most important problem of terrorism is injustice and education. In addition, a large proportion of participants (74.59%) think that people are unreliable. Essentially, the article is seeking answers to the question "what are the perceptions of citizenship of university students, the highest educated group in the society, and are they different from other segments of society?" In the research, it was tried to determine the life style, identity perception, future outlook, people 's thoughts, political participation levels and citizenship perceptions of university students.

Keywords: Citizenship, Nation State, Perception of Citizenship, Identity, Youth.

Ulus devlete dayalı modern vatandaşlık, birey ile devlet arasındaki ilişkileri soya veya kabileye dayalı olarak değil, birey temelinde kurgulanmıştır. Birey içinde yaşadığı toplumun ulusal kimliği ile tanımlanarak vatandaşa dönüştürülmektedir. Modern vatandaşlık, ulus devlete siyasal ve yasal üyelik anlamına gelmektedir ve meşruiyetin kaynağı bir kimlik olarak tanımlanan ulus olmuştur. Bu çerçevede vatandaşlık ve ulus ayrılmaz biçimde iç içe geçmiştir. Buna göre ulus devlet, bireyi yurttaş olarak kabul ederek ulus olarak tanımlar ve tek kimlik sahibi yapar. Bireyin milli kimliği ve vatandaşlığının dışındaki kimliklerinin ve aidiyetlerinin devlet ile ilişkiler düzleminde bir işlevselliği ve belirleyiciliği söz konusu değildir. Kemal Karpat'a göre (2017: 99), ulus devlet vatandaşlık bağına dayanan ve en azından teoride

diğer bütün kimliklerin üzerinde bulunan bir siyasal kimlik yarattı. Modern vatandaşlık anlayışı, toplumsal sözleşme esasına dayanmaktadır. Bu toplumsal sözleşme bireyler için özgür ve eşit statü sağlamaktadır. Bu anlamda ulus devletlerin bireyin etnik, dini, cinsel farklılıklarına karşı tarafsız olduğu ve onu ulusun eşit bireylerinden biri kabul ettiği söylenebilir. Modern devlet teorisinin ürünü olan vatandaşlık, devletle birey arasındaki yasal zemini oluşturmanın yanı sıra bireyin haklarını koruyan, tanıyan ve güvence altına alan bir bağ olarak tanımlanmıştır. Bu koruma, tanıma ve güvence altına alma devletin sorumluluğu haline gelmiş, devlet ve millet hâkimiyetinin temeli olmuştur (Polat,2011:132). Keyman'a göre (2008: 13), vatandaşlık verili değil, inşa edilen, kazanılan ve yeniden tanımlanan bir toplumsal kimlik kurgusudur. Başka bir ifadeyle vatandaşlık sadece yasal bir statü değil, aynı zamanda haklar, özgürlükler ve sorumluluklar ekseninde kurulmuş, değişime ve yeniden yapılanmaya açık toplumsal bir kimliktir.

Modern vatandaşlık kavramı bir ulus devlete üyeliği içerir ve ulus devletin kazanımı olarak düşünülebilir. Bu bağlamda vatandaşlık, yeni bir ulusun ve yeni bir siyasal egemenlik ideolojisinin yaratılmasını da içeren bir süreç olduğu görülmektedir. Bu tanım vatandaşlığı ulus devlete aidiyet üzerinden açıklamaktadır. Buna göre modern vatandaşlık ulus devlet ile ilişkilendirilmeden anlaşılabilir. Modern vatandaşlık, ulus devletle siyasal ve coğrafi olarak sınırlı olan bir topluluğun üyesi olarak bireyin bu üyelikten dolayı sahip olduğu statü, hak, sorumluluk ve çıkarlar bileşeni olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda vatandaşlığın ulus devlet sınırları içinde geçerli olan veya ortaya çıkan bir haklar, ödevler, güçler, çıkarlar, katılım ve aidiyet bütünü olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla, vatandaşlık, modern ulus devletlerin sınırları içerisindeki bireylerle devlet arasındaki ilişkileri tanımlayan siyasal ve hukuki bir aidiyetlik biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle vatandaşlık, bireyin devlet karşısındaki konumlanışını belirleyen bir statüdür. Sonuç olarak, modern ulus devletteki vatandaşlık anlayışı, bireyin homojen bir ulusal gruba aidiyeti ölçüsünde haklarla donatılması gerektiği yönündeki bir anlayışın somut ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır (Üstel, 1999: 48). Bu haklar: bireysel özgürlük, konuşma, düşünce ve inanç özgürlüğü, mülk edinme ve sözleşme yapma özgürlüğü ve adalet hakkı gibi hak ve özgürlüklere ilişkindir. Seçme ve seçilme hakkı ile örgütlenme haklarını içeren siyasal haklar ise 19. Yüzyılda siyasal eşitlik için işçi sınıfının verdiği mücadelenin bir sonucu olarak gelişmiştir. 20. Yüzyılda genişleyen sosyal haklar ise ekonomik refah ve sosyal güvenlik gibi haklara sahip olmaktan, çağdaş bir birey gibi yaşayabilmek hakkına kadar uzanan bir haklar dizisidir (Marshall, 2006: 6-7).

Vatandaşlık eğitimi, yaşam boyu devam eden bir öğrenme sürecidir. Bu süreçte, aile, okul, kitle iletişim araçları, akran grupları, iş ortamı gibi sosyalleşme araçları önemli rol oynar. Bu araçlar ayrıca vatandaşlık bilincinin gelişmesine de katkıda bulunurlar. Günümüzde vatandaşlık bilinci gelişmiş bireyler aynı zamanda etkin vatandaş olarak da görülür. Bireylerin etkin vatandaş olabilmeleri onların yer aldığı topluluklardan elde ettikleri sosyal

ve ahlaki değerlere veya toplumsal katılım becerilerine bağlıdır. Bu bağlamda okullar, öğrencilere demokrasi, saygı, hoşgörü, eleştirel düşünce ve sorun çözme gibi temel vatandaşlık becerilerinin kazandırıldığı yerlerdir. Bu becerilerin en üst düzeyde kazanıldığı süreç üniversite eğitimidir. Üniversite eğitim süreci, temel vatandaşlık yeterliklerinin içselleştirildiği ve toplumsal yaşamda bu becerilerin kullanıldığı bir süreçtir. Aslında, etkili vatandaş yetiştirme tüm toplumsal kurumların ortak sorumluluk alanıdır. Demokrasi ekonomik, sosyal ve eğitimsel temellerin desteği olmaksızın kendi ayakları üzerinde duramaz. Geniş bir orta sınıfa, eğitilmiş yurttaşlara ve düzgün hayat standartlarına sahip olmayan bir toplum bir demokrasi yaratamaz (Karpat, 2017:103). Vatandaşlık, çağdaş demokratik toplumlar da öncelikle bir siyasal katılma fırsatı ve yükümlülüğü olarak anlaşılmalıdır. Demokratik vatandaşlık olarak da tanımlayabileceğimiz bu olgu kendi üyesi olduğu siyasal toplumun diğer üyelerine ve seçimine katkıda bulunduğu siyasal yetkililere bir ölçüde güven duyma, çeşitli durum ve ortamlarda bireysel olarak eylemde bulunmak suretiyle hareket etmeyi sağlayacak bir muktedir olma duygusuyla ilgilidir (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2015:2).

Üniversite, yalnız meslek adamı yetiştiren bir meslek yüksekokulu değildir. Profesyonel meslek insanı yetiştirmenin yanı sıra demokratik, özgür bir toplumun geleceği için aydın insan yetiştirmekle de görevlidir (Cüceloğlu, 2008:177). Bir toplumda bireylerin birer siyasal insan haline gelmeleri, kişisel ve çevresel unsurların da etkisiyle belli süreçler içerisinde siyasal kültürü, değerleri, inanç ve tutumları almaları ve siyasal toplumsallaşma sürecini yaşamalarıyla mümkün olmaktadır. Siyasal sistemin devamını sağlamak ve varlığını korumak için bireylerin kendilerinden beklenen belli siyasal rollerin neler olduğunun bilincine varmaları ve bu rolleri oynayabilecek donanıma erişmeleri bir zorunluluktur. Üniversite yılları, bu donanımı elde etmede en önemli dönemi kapsamaktadır. Araştırma temelinde, “toplumun en yüksek eğitilmiş grubu olan üniversite öğrencilerinin vatandaşlık algıları ne düzeydedir ve toplumun diğer kesimlerinden farklı mıdır?” sorusuna cevap aramaktadır. Araştırmada, üniversite öğrencilerinin hayat tarzı, kimlik algısı, geleceğe bakış, insanlar hakkındaki düşünceleri, siyasi katılım düzeyleri ve vatandaşlık algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, demokratik, özgür bir toplumun için aydın insan konumundaki üniversite gençliğinin bu konulardaki düşüncelerinin bilinmesi hem toplumun geleceği hem de gençlere yönelik sosyal politikaların belirlenmesinde faydalı olacaktır.

I. Yöntem

Bu çalışma üniversite öğrencilerin vatandaşlık algılarını ölçmeye yönelik uygulamalı bir araştırmadır. Araştırma kapsamında, Gümüşhane Üniversitesi'nde farklı bölüm ve sınıflarda okuyan öğrenciler arasından basit tesadüf örneklem yöntemi kullanılarak belirlenen 251 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırmanın saha çalışması Aralık 2017'de yapılmıştır. Araştırma tarama modeline uygun şekilde tasarlanmıştır. Araştırma için öncelikle

İlgili literatür taraması yapılmış, daha sonra benzer araştırmalardan yararlanılarak anket soruları oluşturulmuştur. Özellikle KONDA'nın yaptığı "Vatandaşlık Araştırması 2016'dan" ve yine 2016 yılında SEKAM'ın yaptığı "Üniversite Öğrencilerinin Hayat Tarzı ve Toplumsal Değerler" araştırmasından yararlanılmıştır. Veriler bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra, SPSS 16.0 paket programı ile analizler yapılmıştır. Araştırmada bazı sorular arasında karşılaştırma yapılmakla birlikte veriler, genel olarak frekans dağılımı üzerinden yorumlanmıştır.

II. Üniversite Öğrencilerinin Vatandaşlık Algısı Araştırması

II.I. Demografik Özellikler

Araştırmaya katılanların %54,2'si (136) kadın, %45,8'i (115) erkektir. Yaş dağılımı ise şöyledir: %2,4'ü (6) 16-18 yaş, %45,8'i (159) 19-21 yaş, %31,5'i (79) 22-24 yaş, %1,6'sı (4) 25-27 yaş, %1,2'si (3) 28 ve üstü yaş grubundadır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre; Türkiye toplam nüfusu 2016 yılı sonu itibarıyla 79 milyon 814 bin 871 iken 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 989 bin 42 oldu. Genç nüfus, toplam nüfusun %16,3'ünü oluşturdu. Genç nüfusun, %51,2'sini genç erkek nüfus, %48,8'ini ise genç kadın nüfus oluşturdu (TÜİK, 2017a). Katılımcıların %8'i (20) birinci sınıfta, %38,2'si (96) ikinci sınıfta, %34,7'si (87) üçüncü sınıfta, %19,1'i (48) dördüncü sınıfta okumaktadır. TÜİK verilerine göre, lise ve dengi okul mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştakilerin toplam nüfus içindeki oranı %19,5 iken bu oran erkeklerde %23,5, kadınlarda %15,6'dır. Yüksekokul veya fakülte mezunu olan toplam nüfus oranı %15,5 olup bu oran erkeklerde %17,9 kadınlarda ise %13,1'dir (TÜİK, 2017b). Katılımcıların ailesinin aylık geliri: %7,6 (19) 700 tl ve altı, %19,5'i (49) 701-1200tl arası, %29,1'i (73) 1201-2000tl arası, %21,5'i (54) 2001-3000tl arası, %13,5'i (34) 3001-5000tl arası, %8,8'i (22) 5001tl ve üstü gelire sahiptir. Katılımcıların aylık eline geçen para miktarının %9,6'sının (24) 0-300tl, %36,3'ünün (91) 301-500tl, %29,1'inin (73) 501-75tl, %15,5'inin (39) 751-1000tl, %8,4'ünün (21) 1001-2000tl, %1,2'nin (3) 2001 ve üstü olduğu görülmektedir. Hayatın büyük kısmının geçirildiği yer ise, %17,5'i (44) köy-kasaba, %25,5'i (64) ilçe, %56,6'sı (142) şehir, %0,4'ü (1) yurt dışıdır. Bu verilere göre, öğrencilerin çoğunluğunun alt ve orta gelir grubunda olan ailelerin çocukları olduğu ve şehirde yaşadıkları anlaşılmaktadır.

II.II. Bulgular ve Yorum

Hayat tarzı bakımından kendinizi nasıl görüyorsunuz? sorusuna % 30,7'si (77) modern, %55,4'ü (139) geleneksel muhafazakar, %13,9'u (35) dindar muhafazakar cevabını vermiştir. Ailenin ekonomik durumunu sorduğumuz sorudan, öğrencilerin alt ve orta gelir grubuna sahip ailelerden geldikleri anlaşılmaktadır. Buna göre Türkiye'de alt ve orta gelir grubunun geleneksel muhafazakar bir hayat tarzı yaşadığı ifade edilebilir. Ayrıca, hayat tarzının şekillenmesinde ailenin en önemli kurum olduğu sonucunu da çıkarabiliriz. Modernleşme sürecine bağlı olarak aile geçmişteki birçok fonksiyonunu

kaybetmiştir. Aile, daha ziyade toplumsallaşma ve bireyin kişiliğinin gelişiminden sorumlu hale gelmiştir (Bozkurt, 2009:268). Hayat tarzı ile cinsiyet karşılaştırıldığında; kadınların %26,5'i kendisini modern, %58,8'i geleneksel muhafazakâr, %14,7'si ise dindar muhafazakâr görmektedir. Buna karşılık erkeklerin %35,7'si kendisini modern, %51,3'ü geleneksel muhafazakâr, %13'ü dindar muhafazakâr olarak görmektedir. Buna göre kadınların daha yüksek oranda kendilerini "geleneksel veya dindar muhafazakâr" olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Gençlik yılları, hemen herkesin ferdî kimliğinin ve toplumsal aidiyetinin oluşmasının da ötesinde kimliğinin/aidiyetinin berraklaşıp, netleştiği bir dönem olarak anlam kazanmaktadır. Fertler bu dönemde edindikleri/inşa edilen kimliklerine ve aidiyetlerine göre, benzerleriyle iş ve eylemlerde, tutum ve tavırlarda bir araya gelir ve ötekilerden ayrışır. Birleşme ve ayrışma ise; hayat tarzında, dinî, ahlâkî, siyasî ve kültürel değerlerde kendini olanca biçimiyle açığa vurur. SEKAM'ın Türkiye Gençlik Araştırması, gençlerin gerek modern-geleneksel düzleminde ve gerekse dinî, siyasî ve ideolojik kimlikler açısından kendilerini konumlandırmalarının büyük oranda *melez* bir duruma işaret ettiğini, sahiplenilen konum veya kimliklerin büyük oranda *isimsel (sloganlaşmış)* olduğunu göstermiştir (SEKAM, 2016: 27-28).

Katılımcılar, "Bütününe dikkate aldığınızda psikolojik durumunuz hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna, %6,4'ü (16) çok mutluyum, %58,2'si (146) mutluyum, %25,9'u (65) mutlu değilim, %9,6'sı (24) hiç mutlu değilim cevabını vermiştir. Yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarına göre; 2015 yılında kendisini mutlu olarak beyan eden 18-24 yaş arasındaki gençlerin oranı %63,8 iken bu oran 2016 yılında %65,1 oldu. Mutluluk oranı, 2016 yılında genç erkeklerde %60, genç kadınlarda ise %70,2 olarak gerçekleşti (TÜİK, 2017b). Öğrencilerin Ekonomik durum ile mutlulukları karşılaştırıldığında; aylık geliri 0-300tl olanların %62,5'i, 301-500tl olanların %57,1'i, 501-750tl olanların %54,8'i, 751-1000tl olanların %59'u, 1001-2000tl olanların %66,7'si, 2001 ve üstü olanların %66,7'si *mutlu* olduğunu ifade etmiştir. Buna göre, tüm gelir grubunda en yüksek oranın "*mutluyum*" seçeneği olduğu görülmekte ve öğrencilerin aylık eline geçen para ile mutluluklarının doğrudan bir ilişkisinin olmadığı görülmektedir.

Katılımcılara geleceklelerini nasıl gördükleri sorulduğunda, %3,2'si (8) çok kötü, %12,7'si kötü, %37,1'i (93) normal, %38,6'sı (97) iyi, %8,4'ü (21) çok iyi cevabını vermiştir. Buna göre öğrencilerin %84,1 gibi yüksek bir oranı geleceği ile ilgili olumlu görüşe sahiptir. Özellikle gençlerin geleceğine umutla bakması toplumsal huzur ve güven açısından önemli bir göstergedir. Çünkü, geleceğe umutla bakmayan toplumlarda toplumsal problemlerin ortaya çıkabileceğini ifade edebiliriz.

Hangisi uğrunda mücadele etmeye değer şeylerin ilk sırasında gelir? sorusuna, %57'si (143) vatan-millet-bayrak-devlet, %17,1'i (43) özgürlük-adalet-barış- eşitlik, %8,4'ü (21) para-meslek- kariyer, %5,6'sı (14) eş-çocuk-sevgili-aile, %6'sı (15) ahlaki ve dini değerler, %6 (15) hak-hakikat-dürüstlük cevabı vermiştir. Görüldüğü gibi katılımcılar için uğrunda müca-

dele etmeye değer şeylerin ilk sırasında “vatan-millet- bayrak- devlet” gelmektedir. Karpata göre (2017: 96), ulus devlet toprağı vatan adıyla kutsallaştırarak mevcut tarihsel etnik dinî kimliğe yeni bir güçlü coğrafi boyut ekledi ve toprakla kimliği birbirinden ayrılmaz unsurlar haline getirdi.

Genel ve yerel seçimlerde ne sıklıkla oy verirsiniz? sorusuna, %75,3'ü (189) her zaman, %19,9'u (50) bazen, %4,8'i (12) hiçbir zaman cevabını vermiştir. Öğrenciler arasında seçimlerde oy kullanma oranı %75,3 gibi yüksek bir orandadır. Bu sonuç konuyla ilgili yapılan araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Yapılan bir araştırmaya göre 18-28 yaş grubundaki gençlerde genel ve yerel seçimlerde “her zaman” oy kullanma oranı %77 olduğu görülmektedir (KONDA, 2016: 57). Bu durum demokratik kültürün gelişmesi, demokratik kurum ve kuralların yerleşmesi açısından önemli bir göstergedir. Siyasal iktidarın kullanımına katılma hakkı, parlamento ve yerel yönetim meclisleri vatandaşlığın siyasal boyutunu ifade etmektedir. Vatandaşlığın siyasal boyutu, bireyin mensubu olduğu devletle üyeliğini ifade eden resmi bir kimlik niteliğini taşımaktadır (Sarıbay, 1992: 97). Bu bağlamda seçme, seçilme ve siyasal faaliyetlerde bulunma kişinin siyasal hak ve görevleri olarak ifade edilmektedir. Bir toplumda bireylerin birer siyasal insan haline gelmeleri, kişisel ve çevresel unsurların da etkisiyle belli süreçler içerisinde siyasal kültürü, değerleri, inanç ve tutumları almaları ve siyasal toplumsallaşma sürecini yaşamalarıyla mümkün olmaktadır. Siyasal sistemin devamını sağlamak ve varlığını korumak için bireylerin kendilerinden beklenen belli siyasal rollerin neler olduğunun bilincine varmaları ve bu rolleri oynayabilecek donanıma erişmeleri bir zorunluluktur. Bu donanımın göstergesi, siyasal sürece katılarak belli davranışlar göstermek ile mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda siyasal katılımın en iyi bilinen şekli seçimlerde oy vermektir. Fakat oy vermenin dışında seçim faaliyetleri, lobicilik, örgütsel çabalar, özel temaslar, şiddet içermeyen bir dizi farklı eylemler bu çerçevede düşünülebilir.

Vatandaşlık ifadesi size hangisini çağrıştırıyor? sorusuna, %33,5'i (84) devlete üyelik, % 46,6'sı (117) yasalarda ifade edilen haklar, %19,9'u (50) yasalarda ifade edilen vazifeler demmiştir. Bu sonuçlar KONDA'nın araştırması ile benzerlik göstermektedir. O araştırmaya göre, toplumun %50'si vatandaşlığı “yasalarda ifade edilen haklar” olarak ifade etmiştir (KONDA,2016:7).En genel tanımıyla vatandaşlık, birey-devlet ve birey-birey arasındaki karşılıklı hak ve yükümlülüklerle sahip olma durumunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de vatandaşlık anlayışının vatandaşın topluma ve devlete karşı vazifelerine vurgu yaptığı ve modern vatandaşlık anlayışının birey değil, toplum ve devlet temelli bir olgu olarak geliştiği ifade edilebilir. Türkiye’de çok partili hayata geçişle birlikte, adalet dağıtan, koruyan ve denetleyen devletten hukuk devletine geçişin olduğu görülmektedir. Devlet karşısında görev eksenli vatandaş temsili, giderek haklar taşıyıcı vatandaşa ve devletin bu alandaki sorumluluğuna doğru kaymıştır (Üstel, 2004:266). Görüldüğü gibi öğrenciler vatandaşlığı en yüksek oranda (%46,6) yasalarda ifade edilen haklar olarak ifade etmişlerdir. Kadıoğlu’na

göre (2012: 21), vatandaşlığı haklar temelinde tanımlama, liberal siyasal kuramın anlayışına karşılık gelmektedir. Görev ve sorumluluk odaklı tanımlama ise cumhuriyetçi geleneğin vatandaşlık anlayışını göstermektedir.

Sizce Türkiye'yi bir arada tutan en önemli unsur nedir? sorusuna, katılımcıların %11,6'sı (29) din birliği, %8'i (20) ortak gelenekler ve kültür, %5,6'sı (14) vatandaşlık bağı, %4'ü (10) Atatürk, % 0,8'i (2) dil birliği, %42,2'si (106) toprak-vatan birliği, %2,4'ü (6) tarih birliği, %25,5'i milliyet duygusu cevabını vermiştir. Bu sonucun bu konuda yapılan bir başka araştırma ile benzerlik göstermektedir. Araştırmaya göre, %42-50 oranla toprak-vatan birliği, %22-28 oranla milliyet duygusu ve %8-14 oranla dini değerlerdir (SEKAM,2013: 58). Bu soru, hayat tarzı sorusuyla karşılaştırıldığında; kendini *modern* görenler için Türkiye'yi bir arada tutan en önemli unsurlar; %10,4 din birliği, %10,4 ortak gelenekler ve kültür, % 5,2 vatandaşlık bağı, %5,2 Atatürk, % 1,3 dil birliği, %39 toprak- vatan birliği, %2,6 tarih birliği, %26 milliyet duygusu olduğu görülmektedir. Kendini *geleneksel muhafazakâr* olarak görenlere göre ise, %10,1 din birliği, %7,2 ortak gelenekler ve kültür, % 5 vatandaşlık bağı, %4,3 Atatürk, % 0,7 dil birliği, %46,8 toprak- vatan birliği, %2,9 tarih birliği, %23 milliyet duygusu olduğu anlaşılmaktadır. Kendini *dindar muhafazakâr* olarak ifade edenler ise, %20 din birliği, %5,7 ortak gelenekler ve kültür, % 8,6 vatandaşlık bağı, %31,4 toprak- vatan birliği, %34,3 milliyet duygusu cevabını vermiştir. Görüldüğü gibi, modern ve geleneksel muhafazakârlar için birinci sırada toprak- vatan birliği, ikinci sırada ise milliyet duygusu gelmektedir. Dindar muhafazakârlar için ise, birinci sırada milliyet duygusu, ikinci sırada ise din birliği gelmektedir. Ayrıca, kendini dindar muhafazakâr görenler için Atatürk, tarih birliği ve dil birliği Türkiye'yi bir arada tutan unsurlar arasında görülmemektedir. Bu gurubun %34,3 gibi bir oranda milliyet duygusu demesi ve beklenenin aksine, milliyet duygusunun, din birliğinden daha yüksek oranda olması dikkat çekici bir durumdur.

Herhangi bir dernek, vakıf veya sivil toplum kuruluşuna üye veya gönüllü müsünüz? sorusuna, katılımcıların %10,4'ü (26) üyeyim, %17,9'u (45) gönüllüyüm, 71,7'si (180) üye veya gönüllü değilim cevabını vermiştir. Türkiye'de yapılan araştırmaya göre, toplumun %82'si bir STK'ya üye veya gönüllü değildir (KONDA, 2016: 58). Nur Vergin'e göre (2007: 78), doğu toplumlarında devlet siyasal toplumun önderliğinde meydana gelmektedir. Batı dışı toplumlarda devlet mutlak olarak egemendir; çünkü bu toplumlarda sivil toplum gelişmemiştir. Sivil toplumun gelişmemiş olması devletin başlıca egemenlik aracı olmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, sivil topluma katılım oranının düşük olmasında devletin bu konumu önemli bir etken olmakla birlikte, sorunun temelinde bir güven sorunu olduğunu ve Türk insanının siyasete ve sivil topluma karşı bir güvensizlik duyduğunu ifade edebiliriz. Ayrıca bu konuda başka bazı bireysel sebepler de olabilir. Örneğin Doğan Cüceloğlu'na göre (2008: 53), insanın gönüllü olmasının temelinde hizmet etme isteği vardır. Bu istek de, kaynağı bütünün içinde kendi yerini göstermekten, bütünün içinde kendi yaşamının anlamını keşfetmek-

ten gelir. Bütün içinde kendi yaşamının anlamını keşfetmeyen insan gönüllü olmak için bir istek duymayacaktır. Bu soru cinsiyete göre karşılaştırıldığında; kadınların % 8,8'inin üye, %18,4'ünün gönüllü, %72,8'inin ise üye veya gönüllü olmadığı; erkeklerin ise, %12,2'sinin üye, %17,4'ünün gönüllü, %70,4'ünün ise üye veya gönüllü olmadığı görülmektedir. Buna göre erkeklerin %3,4 gibi bir oranda kadınlara oranla daha yüksek oranda üye olduğu görülmektedir. Hayat tarzı sorusu ile karşılaştırıldığında kendini modern olarak görenlerin % 14,3'ünün herhangi bir dernek, vakıf veya sivil toplum kuruluşuna üye, %15,6'sının gönüllü, %70,1'inin üye veya gönüllü olmadığı görülmektedir. Kendini geleneksel muhafazakâr olarak görenlerin %7,9'u üye, %17,3'ü gönüllü ve %74,8'i ise gönüllü veya üye değildir. Kendini dindar muhafazakâr olarak görenlerin ise, %11,4'ü üye, %25,7'si gönüllü, %62,9'u üye veya gönüllü değildir. Buna göre gönüllü olanların çoğunluğunun kendini dindar muhafazakâr olarak ifade edenler olduğu görülmektedir. Ancak tüm gruplar için çoğunluğun üye veya gönüllü olmadığı anlaşılmaktadır. Devletin dışında, sosyal ve politik, kamusal ve özeli bir araya getirmenin alternatif bir yolu sivil toplum kavramı ile önerilmiştir. Bu kavram, siyasi değişim için ortaya konan sosyal aracı formüllerinin çoğundan çok daha etkili bir yapısal güç olarak öne çıkmaktadır. Sivil toplum kavramı, bazı ahlaki kuvvetlere işaret eder. Çünkü sivil toplum, kamu menfaati için mantıklı bir tartışma içerisine giren, varsayıldığı üzere muhakeme eden ve iyi huylu olan bir toplum ile ve kamuoyunun kaynağı ile ilişkilidir (Drake, 2016:132-133). Gençlerin sivil topluma, kamu hizmetlerine, karar alma mekanizmalarına ve siyasal süreçlere katılımı için öncelikli olarak gençlerin bu konudaki haklarını daha iyi bilmeleri ve anlamaları gereklidir.

Siyasi taleplerinizi dile getirmek için aşağıdakilerden hangisini tercih edersiniz? sorusuna, katılımcıların %50,6'sı (127) "siyasete etki yapabileceğimi düşünmüyorum", %17,1'i (43) "bana yakın düşünceler ile bir araya gelip protesto eylemlerine katılırım", %32,3'ü (81) "mecliste halkı temsil eden vekillere taleplerimi duyurmak için elimden geleni yaparım." cevabını vermiştir. Bu sonuçlar KONDA'nın araştırması ile benzerlik göstermektedir. Araştırmaya göre, toplumun yarısından fazlası (%53) siyasete etki yapabileceğini düşünmemektedir. Siyasi taleplerini dile getirmek için siyasi temsilcilerine, milletvekillerine taleplerini duyurmaya çalışacağını söyleyenler %35 oranındadır. Toplumun ancak %12'si protesto eylemlerine katılabileceğini belirtmektedir (KONDA, 2016: 57). Her bir vatandaşın siyasetteki konumu, siyasetten beklentileri ve siyasetle ilgi düzeyi farklı olduğu için hükümeti etkilemeye yönelik çabaları da farklılık göstermektedir. Öğrenciler arasında siyasi katılımın daha çok seçimlerde oy kullanmak düzeyinde olduğu (%75,3), buna karşılık oy vermenin dışındaki sivil topluma üyelik gibi diğer siyasi katılım yollarında ise oran (%10,4) çok düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, yapılan araştırmalarla paralellik göstermektedir. TÜSİAD'ın "Seçin Sistemi ve Siyasal Partiler Araştırması'na göre, seçmen kitlesinin siyasete katılım etkinliğinin ilk sırasında 4 puan üzerinden 3,79 ile seçimlerde oy kullanmaktır. Bunu %3,15 ile medyada siyaset izlemek ve %1,81

ile siyaset tartışmak takip etmektedir (TÜSİAD, 2001: 14). Bu soru hayat tarzı ile karşılaştırıldığında; kendini modern olarak ifade edenlerin %50,6'sı siyasete etki yapabileceğimi düşünmüyorum, %14,3'ü bana yakın düşünenlerle bir araya gelip protesto eylemlerine katılırım, %35,1'i vekillere taleplerimi duyurmak için elimden geleni yaparım cevabını vermiştir. Kendini geleneksel muhafazakâr olarak görenlerin ise, %54,7'si siyasete etki yapabileceğimi düşünmüyorum, %15,1'i bana yakın düşünenlerle bir araya gelip protesto eylemlerine katılırım, %30,2'si vekillere taleplerimi duyurmak için elimden geleni yaparım demıştır. Yine kendini dindar muhafazakâr olarak görenlerin %34,3'ü siyasete etki yapabileceğimi düşünmüyorum, %31,4'ü bana yakın düşünenlerle bir araya gelip protesto eylemlerine katılırım, %34,3'ü vekillere taleplerimi duyurmak için elimden geleni yaparım cevabını vermiştir. Buna göre, "siyasete etki yapabileceğimi düşünmüyorum" şeklinde düşünenlerin çoğunluğu kendini modern (%50,6) ve geleneksel muhafazakâr (%54,7) olarak ifade edenlerdir. Kendini dindar muhafazakâr olarak ifade edenlerde ise bu oran daha düşüktür (%34,3). Bu sonuçlarda Türkiye'nin mevcut siyasi ortamının etkili olabileceğini söyleyebiliriz. Ayrıca, bu grubun bugünkü mevcut iktidarı kendisine daha yakın görmüş ve farklı diyalog kanallarıyla siyasete etki edebileceğini düşünmüş olabilir. Yine bu grubun herhangi bir dernek, vakıf veya sivil toplum örgütüne gönüllü olma oranının (%25,7) diğerlerine göre daha yüksek olduğu da dikkate alındığında kendini dindar muhafazakâr olarak görenlerin diğerlerine göre daha örgütlü olduğu anlaşılmaktadır.

Sizin veya bir yakınınızın çalıştığı işyerinde etnik köken/dini inanış açısından ayrımcılık yapıldığına şahit olursanız ne yaparsınız? sorusuna, katılımcıların %7,2'si (18) hiçbir şey yapmam, %49,4'ü (124) ayrımcılığa maruz kalan kişiye destek olurum, %19,5'i (49) iş yeri sahiplerini uyarırım, %23,9'u (60) iş yeri sahiplerini şikayet ederim cevabını vermiştir. Bu verilere göre, öğrencilerin ayrımcılığa karşı duyarlı oldukları görülmektedir. Yaşadığınız yerde bulunan bir kilisenin/sinagogun/cem evinin/caminin yıkılacağını öğrenirseniz ne yaparsınız? sorusuna, %17,5'i (44) bu konuyla ilgilenmiyorum, %12,7'si (32) kararın iptal edilmesi için yapılan gösterilere katılırım/gösteri düzenlerim, %17,1'i (43) benim dini görevimi yerine getirmemi aksatmayacaksa ilgilenmem, %12,7'si (32) kararın iptal edilmesi için imza toplarım, %31,9'u (80) kararın sebebini araştırırım, belediyeden bilgi isterim, %0,8'i (2) herhangi bir dini inancım yok, o yüzden ilgilenmem, %7,2'si (18) yıkılacak kurumun cemaati ile iletişime geçerim, destek olurum cevabını vermiştir. Haklarınız ihlal edilirse ne yaparsınız? sorusuna, %8,8'i (22) protesto ederim, %29,1'i (73) mahkemeye giderim, %0,8'i (2) elimden bir şey gelmez, %57,8 (145) ne yapabileceğimizi öğrenmek için araştırma yaparım, %3,6'sı (9) imza kampanyası düzenlerim/var olan kampanyalara katılırım cevabını vermiştir. Doğan Cüceloğlu'na göre (2008: 33), Türk insanı doğumdan itibaren ailede, okulda, toplumda, devletle ilişkisinde sürekli bir acizliği öğrenme sürecinde. O nedenle, başka bir toplumda sıradan bir vatandaşın kolayca ve rahatlıkla düşünüp yapacağı bir şeyi, benim

vatandaşım çözme çabasına girmek yerine kaderi kabul edip onunla yaşıyor. Ancak bu verilere göre bunun değiştiği görülmektedir. Katılımcıların neredeyse tamamının hak ihlali karşısında tepki göstereceği anlaşılmaktadır. Araştırmanın bu sonucu diğer araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Yapılan bir araştırmada, kendisine yönelik bir hak ihlali olursa %13 “elimden bir şey gelmez”, %40 “ne yapabileceğimi öğrenmek için araştırma yaparım”, %38 “mahkemeye giderim”, %5 “protesto ederim” demiştir (KONDA,2016: 59). Herhangi bir hak talebi için protesto düzenleyen bir grubu gördüğünüzde ne yaparsınız? sorusuna %35,1’i (88) hiçbir şey yapmam, %16,3’ü (41) izinleri olup olmadığını sorarım, yoksa polise şikayet ederim, %25,9’u (65) hak talebi beni ilgilendirmiyorsa, yoluma devam ederim, %13,1’i (33) protestonun hak talepleri için meşru bir yol olduğunu düşünmüyorum, onaylamam, %9,6’sı (24) hak konusu ne olursa olsun protestoya katılırim cevabını vermiştir. Bu verilerden çarpıcı bir sonuç ortaya çıktığı görülmektedir. Katılımcılar, iş yerindeki bir ayrımcılığa, bir ibadethanemin yıkılmasına ve kendinin uğrayacağı bir hak ihlaline yüksek oranlarda karşı çıkacaklarını ifade etmelerine rağmen, herhangi bir hak talebi için protesto eylemi karşısında %74,1 gibi yüksek bir oranda ilgisiz veya tepkisiz kalmaktadır. Bu durum kendi içinde bir çelişkiyi barındırmakla birlikte Türk insanının hak aramadaki tutumunu da göstermektedir. Buna göre, hak ihlali karşı yapılan tepki bireysel düzeydedir ve toplu protesto eylemleri hak aramada tasvip edilmemektedir. Sarıbay (1998: 32) bu durumu, “1980 askeri müdahalesi ile Türk toplumu siyasetten arınma sürecine sokuldu. Bu süreçte devlet toplumun hemen her alanını totaliter bir biçimde kontrol altına aldı.” şeklinde açıklamaktadır.

Haber için en çok hangi kaynağa güvenirsiniz? sorusuna, %35,1’i (88) televizyon, %30,7’si (77) gazete, %21,5’i (54) sosyal medya, %12,7’si (32) hiçbirini cevabını vermiştir. Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre; 16-24 yaş arasındaki gençlerin İnternet kullanım oranı, 2015 yılında %82,4 iken 2016 yılında %87,5’e yükseldi. İnternet kullanım oranı, 2016 yılında genç erkeklerde bir önceki yıla göre 4,8 puan artarak %94,2, genç kadınlarda ise 5,2 puan artarak %80,7 oldu (TÜİK, 2017a). Televizyonun ve gazetenin sosyal medyaya göre daha yüksek oranda güvenilir bulunması dikkat çekici bir sonuçtur. İzleyici ve televizyon arasında zihinsel bir ilişki vardır. Bu araç, gündelik hayatın bir parçası olmakla kalmamakta, hayatın anlamlandırılmasında, duygular ve düşüncelerin biçimlendirilmesinde insanlara yol gösterici mesajlar da göndermektedir. İnsanların önceliklerinin ve hayat tarzının şekillenmesinde yönlendirici olan televizyon, güzel-çirkin, iyi-kötü, doğru-yanlış, vs. kavramları sınamakta ve kullanılacak ölçütleri insanlara sunmaktadır (Öz, 1998:392). Medya çok yönlülüğü sayesinde, sözel ve görsel dil ile tüm gündelik pratikleri, spordan siyasete, sanattan eğlenceye bireyin içinde biçimlendiği, kendini yeniden ürettiği toplumsal olguları anlamlandırmakta ve tanımlamaktadır (Oktay,1995:169). Sosyal medya, tek tek bireylerin, devlet, kurum, ırk ve ulus gibi ayrımlar olmaksızın tüm insanların doğrudan iletişim kurabilme-

lerine olanak veren, demokratik katılımı zenginleştiren, dünyayı adeta tek bir sanal toplum haline getiren bir olgudur (Doğan, 2012:461). Yapılan bir araştırmaya göre, Türkiye'deki temel siyasal haber kaynağı televizyonlardır. Özellikle haber yorum öğrenmek isteyenler için gazetelerin hala önemi korumakta olduğunu düşünebiliriz. İnternet kaynaklı siyasal haberlerin izlenmesi de artmakla birlikte halen televizyon kanallarının yerini alabilecek bir gelişim söz konusu olmamıştır (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2015: 80).

Hepimiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız, ama değişik etnik kökenlerden olabiliriz; Siz kendinizi, kimliğinizi ne olarak biliyorsunuz veya hissediyorsunuz? sorusuna, %83,3'ü (209) Türk, 12,4'ü (31) Kürt, %0,8'i (2) Zaza, %1,2'si (3) Arap, %2,4'ü (6) diğer cevabını vermiştir. Kimlik, en genel manada, kolektif aidiyetlerden katıldıklarımız, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşama, ilişki kurma ve tanınma biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi bildiren niteliklerin toplamıdır (Bostancı,1999: 17). Kimlikle ilgili kişi önce *ben kimim* sorusuyla karşılaşır. Aynı zamanda içinde bulunduğu topluluğu temsil eden kişi, sosyal gruba girince *biz kimiz* sorusuna cevap arar. Kimlik sorusuna verilen bu yanıtta *biz*, bizim tarihi kültürümüzün ifadesidir (Smith,1999:155). Bireyin topluma katılım biçimi, kimliğinin oluşumunu belirler. Günümüzde kimlik, kültürün asli bir unsuru olarak ele alınmaktadır. Kimlik kaynağı olan kültür, milletlerin birbirinden *biz* ve *onlar* olarak ayrılmasını da sağlamaktadır. Böylece kültür, zamanla ve genellikle saldırgan bir biçimde, ulusla ya da devletle birlikte anılmaya başlar. Bu anlamda kültür, bir kimlik kaynağıdır (Said, 1998: 14). Bireyler, belli bir yapının içinde doğar, sosyal çevresi ile etkileşime girer ve bu sayede hayata bakışı şekillenir. Ancak, kendi yaşama alanı içerisinde ait olduğu meslek, cinsiyet, ekonomik düzey bir başka şekilde kimliğinin yapısını oluşturur.

Dindarlık açısından kendinizi aşağıdakilerin hangisiyle tarif edersiniz? sorusuna %5,2'si (13) dinin gereklerine pek inanmayan biri, %46,2'si (116) inançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri, %47,4 (119) dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biri, %1,2'si (3) dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biri cevabını vermiştir. Cinsiyetle karşılaştırıldığında kadınların %2,2'si dinin gereklerine pek inanmayan biri, %44,1'i inançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri, %52,9'u dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biri, %0,7'si dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biri olduğu görülmektedir. Erkeklerin ise, %8,7'si dinin gereklerine pek inanmayan biri, %48,7'si inançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri, %40,9'u dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biri, %1,7'si dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biri olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre dindarlık düzeyinde cinsiyete göre bariz bir fark yoktur. Ayrıca, katılımcıların çok büyük bir oranı (%93,6) kendini dindar olarak tanımlamıştır. Bu sonuçlar Türkiye ile ilgili yapılan araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Türkiye'de 2011 yılında 1538 kişi üzerinde yapılan araştırmaya göre, kadınların %57,1'i din-

dar, %33,6'sı ortada; erkeklerin ise 66,7'si dindar, %28,2'si ortada olduğu görülmektedir (Akşit vd, 2012:493).

İnsanlar hakkında genel düşünceniz nedir? sorusuna, % 0,8'i (2) çok güvenilir, %24,7'si (62) güvenilir, %55'i (138) güvenilmez, %19,5'i (49) hiç güvenilmez cevabını vermiştir. Bu soru cinsiyetle karşılaştırıldığında; kadınların %18,4'ü insanları güvenilir, %58,1'i güvenilmez, 23,5'i hiç güvenilmez; erkeklerin %1,7'si çok güvenilir, %32,2'si güvenilir, %51,3'ü güvenilmez, %14,8'i hiç güvenilmez cevabını vermiştir. Kadınların %18,4'ü insanları güvenilir bulmakta iken %81,6 gibi büyük bir oranı güvenilmez veya hiç güvenilmez olarak görmektedir. Erkeklerin ise %66,1'i insanları güvenilmez veya hiç güvenilmez olarak görmektedir. Bu sonuçlar yapılan araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Dünya Değerler Araştırmasına göre Türkiye'de, "çoğu insana güvenebilirim" diyenlerin oranı dünyada en düşük olan ülkelerden biridir. Türkiye Dünya Değerler Araştırmasının 2005-2014 döneminde yapıldığı 29 ülke içinde sondan üçüncü sırada. Türklerin sadece %8'i diğer insanlara güvendiğini belirtiyor. Bu oran ABD'de %37, Avustralya'da %49, İsveç'te %63. İnsanların birbirlerine rahatlıkla güvenebildiği ülkelerde, öngörülebilirlik artıyor, işlem maliyetleri düşüyor, iş yapmak daha kolay oluyor, kurumlar daha iyi çalışıyor, yolsuzluk daha az oluyor, verimlilik yükseliyor. Neden Türkler, dünyadaki diğer ülkelere kıyasla birbirlerine daha az güveniyorlar? Bunu dört maddede özetleyebiliriz. 1- *Kentleşmenin çok hızlı olması*. İnsanlar, köylerinden kopup, kentlerde bambaşka bir ortamın içine girdikçe, etraflarına duydukları güven büyük ihtimalle sarsılıyor. Türkiye güven verisi olan 29 ülke içinde, son 50 yılda en hızlı kentleşen üçüncü ülke (diğer ikisi Malezya ve Kore). 2- *Hukukun üstünlüğünün sağlanamaması*. Bir ülkede kural hâkimiyeti güçlendikçe, mahkemeler etkin çalışmaya başladıkça, kurnazlık yapanın yanına kar kalmadıkça, insanların birbirine duyduğu güven de artıyor. Başka bir ifadeyle, insanlar mahkemelere güvenemiyorsa, birbirleri arasındaki biçimsel ya da biçimsel olmayan sözleşmelere de güvenemezler. Türkiye söz konusu 29 ülke içinde, hukukun üstünlüğü endeksinde 0,46 ile en düşük ikinci değere sahip; bir tek Mısır bizden daha kötü durumda. İkinci sonuç da açık, ülkemiz hukukun üstünlüğünü sağlamlaştıran adımlar attıkça, insanlarımızın birbirlerine duyduğu güven de artmaya başlayacak. 3- *Gelir dağılımının nispeten bozuk olması*. Bir toplum içinde, gelir dağılımında ne kadar fazla uçurum varsa, o toplumdaki güven zayıflıyor. Türkiye bu açıdan, 29 ülke içinde ortalarda bir yerde, o kadar da kötü durumda değiliz, sondan 12.yiz. Belki hızlı kentleşmenin bir olumlu etkisi de, insanlarımıza bir sosyal politika aracımıyş gibi, kentsel rantı dağıtmak oldu. Bu sayede, bizdeki gelir dağılımı Şili, Meksika, Malezya'nınki kadar kötü değil. Gelir dağılımımızı iyileştiren adımlar attıkça, toplumdaki güven inşası süreci de hızlanacaktır. 4- *Dindarlık etkisi*. Toplum içindeki ilişkilerde dinin rolü ne kadar belirleyiciyse, insanlar arasındaki güven o ölçüde azalabiliyor. Ülkelerdeki hâkim dinin ne olduğundan bağımsız olarak, dindarlığın güven ile ilişkisi var. "Din günlük hayatınızda önemli bir yer tutar mı?" sorusuna evet olarak yanıt verenlerin yüz-

desi açısından, Türkiye 29 ülke içinde yüzde 89 ile en dindar yedinci ülke. Buradaki sonuç belki o kadar da açık değil, ama din ve devlet arasındaki ilişkilerin ayrıştırılmasının, yani laikliği sağlamlaştıracak kurumsal düzenlemelerin, toplum içindeki güvenin artmasına olumlu bir katkı yapabilir. Kısacası, artık ekonomik gelişimimizi devam ettirmek için duble yol değil, güven inşa etmemiz gerekiyor. Bu da kutuplaştırıcı, toplumun fay hatlarını derinleştiren politikalarla ziyade başka alanlara öncelik vermekten geçiyor. Hukukun üstünlüğünü tesis etmek, mahkemelerimizin adalet dağıtma kapasitesini geliştirmek, gelir dağılımını iyileştirmek, kentleşme sürecini desteklemek ve laikliğin güçlendirilmesi güven artırmak için öncelikli politika alanları gibi duruyor. Bunlar üç beş ayda sonuç alınabilecek alanlar değil. Bir halı dokur gibi, sabırla, ilmik ilmik güven örmemiz gerekiyor (Şirin, 2017: 19-21; Çağlar, 2015:1). İnsanların birbirine güvenmesi, sağlıklı bir ekonomi için olduğu kadar istikrarlı bir demokrasi için de hayati önem taşımaktadır (Fukuyama, 2000: 14). TÜİK İşgücü İstatistikleri, Ekim 2017 verilerine göre, Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı 2017 yılı Ekim döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 360 bin kişi azalarak 3 milyon 287 bin kişi oldu. İşsizlik oranı 1,5 puanlık azalış ile %10,3 seviyesinde gerçekleşti. Aynı dönemde; tarım dışı işsizlik oranı 1,8 puanlık azalış ile %12,3 olarak tahmin edildi. Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı 1,9 puanlık azalış ile %19,3 olurken, 15-64 yaş grubunda bu oran 1,5 puanlık azalış ile %10,5 olarak gerçekleşti (TÜİK, 2018). Güven duygusu, bir toplum düzenli ve dürüst davranışlara beklenti yaratacak şekilde, bir dizi ahlaki değeri paylaştığı zaman yükselir. Bir ölçüye kadar, bu değerlerin belirli özellikleri, onların paylaşılmasından daha az önemlidir (Fukuyama, 2000:169).

Toplumun önemseydiği davranış kurallarını kendinize ölçü olarak alırmısınız? sorusuna, %6'sı (15) hiç almam, %47'si (118) bazen alırım, %36,3'ü (91) sıklıkla alırım, %10,8'i (27) her zaman alırım cevabını vermiştir. Buna göre, %94,1 gibi yüksek bir oranın toplum kurallarını kendilerine ölçü olarak aldığı görülmektedir. Bu durum toplumsallaşmanın göstergesidir. Toplumsallaşma, toplumdaki değerlerin, inançların ve davranışların bireyler tarafından benimsenme sürecidir. Bu süreç, bireyin yaşamdaki rol ve görevlerini, aile, okul, çalışma ortamı ve medya benzeri sosyalleşme ajanı kurumlardan öğrenerek yaşama uyum sağlaması ve geçmişte yaşanmış, şimdi yaşanmakta olan ve gelecekte yaşanacaklar için bir dünya görüşü kazanması olarak tanımlanabilir (Güvenç,1996: 40-41). Fikirlerimiz, değerlerimiz ve dilimiz büyük ölçüde çevremizdeki diğer insanlar tarafından belirlenir. Bu bağlamda hepimiz, kültürümüzün ve toplumumuzun bir ürünüyüz. Gündelik davranışımız, belli ortamlarda hangi tarz davranışların uygun olduğuna işaret eden toplumsal normlar tarafından idare edilir.

Katılımcılar, Sizce Türkiye'nin en önemli sorunu nedir? sorusuna, %9,6'sı (24) yolsuzluk, %34,7'si (87) terör, %9,6'sı (24) ahlaki yozlaşma, %1,2'si (3) yoksulluk, %0,4'ü (1) insan hakları ihlalleri, %0,8'i (2) irtica, %19,9'u (50) eğitim, %20,3'ü (51) adaletsizlik, %3,6 (9) düşünce özgürlüğü

cevabını vermiştir. Görüldüğü gibi Türkiye'nin en önemli ilk üç sorunu, terör, adaletsizlik ve eğitim olarak ifade edilmiştir. Eğitimin sorun olarak görülmesinde onun işsizliği önleyememesi olduğu ifade edilebilir. Çünkü TÜİK İşgücü İstatistikleri, Ekim 2017 verilerine göre yüksek öğretim mezunları arasında işsizlik oranı erkeklerde %9, kadınlarda %18,1'dir (TÜİK,2018).

Sonuç

Bu çalışmada temel olarak üniversiteli gençlerin vatandaşlık algıları ele alınmıştır. Bunun yanında konuyla ilişkili olan, gençlerin hayat tarzları, siyasete katılım düzeyleri, kimlik, insanlar hakkındaki düşünceleri gibi konular da incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarını genel olarak şöyle ifade edebiliriz: Araştırma sonuçlarına göre, gençlerin çoğunluğu kendini hayat tarzı bakımından geleneksel muhafazakâr olarak tanımlamıştır. Araştırmaya katılanların genel olarak mutlu olduğu ve geleceklerine olumlu baktıkları görülmektedir. Uğruna mücadele etmeye değer şeylerin ilk sırasında vatan-millet-bayrak-devlet gelmektedir.

Araştırmanın başka bir tespiti ise, katılımcılar genel ve yerel seçimlerde her zaman oy kullandıklarını ifade etmişlerdir. Herhangi bir dernek, vakıf veya sivil topluma üye olma düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Siyasi katılım daha çok seçimlerde oy kullanmak şeklindedir. Bu sonuçlar, Türkiye'de yapılan diğer araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Katılımcılar için vatandaşlık kavramının, ilk önce *yasalarda ifade edilen haklar*, ikinci sırada ise *devlete üyeliği* ifade ettiği görülmektedir. Yine Türkiye'yi bir arada tutan en önemli unsurların ilk sırasında *vatan birliği*, ikinci sırada ise *milliyet duygusu* gelmektedir. Kendini dindar muhafazakâr olarak tanımlayanlar için de aynı sıralamanın olması araştırmanın dikkat çeken bir sonucudur.

Araştırmanın dikkat çeken bir başka sonucu, katılımcıların yarısının *siyasete etki yapabileceğini düşünmüyor* olmasıdır. Sivil topluma üyeliğin veya gönüllü olmanın oranının düşük, ancak seçimlerde oy kullanma oranının yüksek olduğu dikkate alındığında bu sonucun dikkat çekici olduğu görülmektedir. Bu durum bir pasif vatandaşlık göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu sonuç, diğer araştırmalarla benzerlik göstermektedir.

Araştırmaya göre, katılımcıların iş yerinde kendisine veya bir yakınına karşı yapılan ayrımcılığa karşı duyarlı oldukları görülmektedir. Yaşadığı yerde herhangi bir ibadet hanenin yıkılacağı duyulması durumunda çoğunluk kararın sebebini araştıracağını ve belediyeden bilgi isteyeceğini ifade etmiştir. Bu sonuç, kamu otoritesinin aldığı her karara uyulmayacağını, gerektiğinde itiraz edileceğini ve açıklama isteneceğini göstermektedir. Bu durum, aktif vatandaşlık olarak ifade edilebilir. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların büyük çoğunluğu (%86,9) haklarının ihlali konusunda duyarlı ve bir hak ihlaline uğramaları durumunda bunu kabul etmeyecekleri ve haklarını arayacakları görülmektedir. Araştırmanın dikkat çekici bir başka sonucu, katılımcıların kendi hakları ihlal edildiğinde buna yüksek bir

oranda (%86,9) tepki gösterirken, başkalarının hak aramak için yaptığı bir protesto eylemine karşı büyük bir oranda (%74,1) duyarsız olmalarıdır. Bunu durumu, katılımcılar için hak aramanın daha çok bireysel bir eylem olarak görüldüğü şeklinde yorumlayabiliriz.

Araştırmanın diğer bir sonucu, haber için en çok güvenilen kaynağın ilk sırasında televizyonun, ikinci sırada ise gazetenin olmasıdır. TÜİK 2016 verilerine göre genç erkeklerin %94,2'sinin, genç kadınlarda ise %80,7'sinin internet kullandığı dikkate alındığında gençlerin internet kullanımının yüksek olmasına rağmen internetteki haberlere güvenmediği anlaşılmaktadır.

Araştırmanın bir başka sonucu, katılımcıların büyük çoğunluğu (%83,3) kendini, kimliğini Türk olarak biliyor veya hissediyor olmasıdır. Ayrıca katılımcılar çok büyük bir oranı (%93,6) dindarlık açısından kendilerini inançlı ve dinin gereklerini yerine getirmeyen veya getirmeye çalışan biri olarak ifade etmiştir. Buna göre, dindarlık açısından gençlerin ortada veya orta yolcu olduğunu ifade edebiliriz.

Araştırmanın sonucuna göre, katılımcıların büyük bir oranı (%74,5) insanları *güvenilmez* olarak görmektedir. Bu sonuç yapılan araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Türkiye Dünya Değerler Araştırmasının 2005-2014 döneminde yapıldığı 29 ülke içinde sondan üçüncü sıradadır ve Türklerin sadece %8'i diğer insanlara güvendiğini belirtmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucu, katılımcıların çok yüksek bir oranının (%94,1) toplum kurallarını kendilerine ölçü olarak aldıklarını ifade etmiş olmalarıdır. Bu durum, toplumdaki değerlerin, inançların ve davranışların bireyler tarafından benimsenme süreci olan toplumsallaşmanın göstergesidir. Genç kuşaklar tarafından toplum değerlerinin benimsenmesi hem toplumun geleceği hem de bu değerlerin geleceğe taşınması için önemlidir. Araştırma sonucuna göre, katılımcılar Türkiye'nin en önemli ilk üç sorununu, terör, adaletsizlik, eğitim olarak ifade etmiştir.

Bu araştırmada toplumun en yüksek eğitimli kesimi olan üniversite öğrencilerinin vatandaşlık algı ve düzeylerini araştırmaya çalıştık. Araştırma sonuçlarına göre, bu grubun toplumun diğer kesimleriyle benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu durumu bireyler ve kurumlar içinden çıktıkları toplumun bir ürünüdür ve onun yansımasıdır şeklinde ifade edebiliriz. Sürdürülebilir bir demokrasi için, bireylerde ahlaki sorumluluk ve öz disiplin gibi bireysel değerlerin yanında, kurallara uyma ve uzlaşma gibi toplumsal değerleri içeren vatandaşlık özelliklerinin gelişmiş olması, bunun yanında saygı ve hoşgörü gibi demokrasinin temel değerlerinin benimsenmesi de gereklidir. Bu bağlamda, özellikle yüksek eğitimli bireylerin toplumsal, sosyal ve siyasal olayların farkında, onlara duyarlı, olayları takip eden, sorgulayan, eleştirel düşünen, okuyan, araştıran ve sorunların çözümüne katkı sağlayan, toplumsal fayda için hizmet edebilen ve siyasal katılım becerisi olan kişi özelliklerini de taşıması gerekir. Bu bağlamda, üniversiteden bu niteliklere sahip bireyler yetiştirmesi beklenmektedir. Çünkü üniversiteler

sadece meslek adamı yetiştirmez; onların aynı zamanda aydın kişiler yetiştirmek gibi görevleri de vardır.

KAYNAKÇA

- AKŞİT, Bahattin vd. (2012). *Türkiye’de Dindarlık*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BOSTANCI, M.,Naci (1999). *Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik*, İstanbul: Doğan Yay.
- BOZKURT, Veysel (2009). *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Bursa: Ekin Yayınları.
- CÜCELOĞLU, Doğan (2008). *Korku Kültürü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ÇAĞLAR, Esen (2015). “Türkler neden birbirine güvenmez?”, [http:// www.tepav.org.tr /tr/blog /s/5273/Turkler+neden+birbirine+guvenmez_](http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5273/Turkler+neden+birbirine+guvenmez_), (12.01.2018).
- ÇARKOĞLU, Ali ve KALAYCIOĞLU, Ersin (2015), *Türkiye ve Dünya’da Vatandaşlık*, [http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/ 2015/12/T% C3%BCrkiyede-ve-Dunyada- Vatandaslik-2014-1.pdf](http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2015/12/T%C3%BCrkiyede-ve-Dunyada-Vatandaslik-2014-1.pdf), (12.01.2018).
- DOĞAN, İsmail (2012) . *Sosyoloji*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- DRAKE, Michael S. (2016). *Siyaset Sosyolojisi*, çev.Hüsamettin İnaç, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- FUKUYAMA, Francis (2000). *Güven Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*, çev. Ahmet Buğdaycı, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- GÜVENÇ, Bozkurt (1996). *Kültür ve Demokrasi*, Ankara:Gündoğan Yayınları.
- KADIOĞLU, Ayşe (2012). “Vatandaşlık: Kavramın Farklı Anlamları”, Hazırlayan: A.Kadioğlu, *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara* içinde, İstanbul: Metis Yayınları, 21-30.
- KARPAT, Kemal H. (2017). *Kimlik ve İdeoloji*, Yayına hazırlayan ve çev. Güneş Ayas, İstanbul: Timaş Yayınları.
- KEYMAN, Fuat (2008). *Kimlik, Vatandaşlık ve Demokratikleşme: Türkiye Örneği*, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- KONDA (2016). Vatandaşlık Araştırması, [http://konda.com.tr/wp-content /uploads/ 2017/03/ VatandaslikArastirmasiRapor.pdf](http://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/03/VatandaslikArastirmasiRapor.pdf), (22.01. 2018).
- MARSHALL, Tom H. (2006). “Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar”, *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar* içinde, çev. Ayhan Kaya, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2-56.
- OKTAY, Ahmet (1995). *Medya ve Hedonizm*, İstanbul: Yön Yayıncılık.
- ÖZ, Özkan (1998). “Yabancılaşma Televizyon”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (7):381-402.
- POLAT, Ezgi Güzel (2011). “Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı”, *Ankara Baro Dergisi*,(3): 127-157.
- SAİD, Edward W. (1998). *Kültür ve Emperyalizm*, çev. N. Alpay, İstanbul: Hil Yay.
- SARIBAY, Ali Yaşar (1992). *Siyasal Sosyoloji*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

Muammer Ak

- SARIBAY, Ali Yaşar (1998). *Siyaset, Demokrasi ve Kimlik*, Bursa: Asa Kitabevi.
- SMITH, Anthony D., (1999). *Millî Kimlik*, çev. Bahadır S. Şener, İstanbul: İletişim Yayınları.
- SEKAM (2016). *Üniversite Öğrencilerinin Hayat Tarzı ve Toplumsal Değerler*, İstanbul: Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- SEKAM (2013). *Türkiye Gençlik Raporu*, İstanbul: Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- ŞİRİN, Selçuk R. (2017). *Bir Türkiye Hayali*, İstanbul: Doğan Kitap.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2017a). *İstatistiklerle Kadın 2016*.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2017b). *İstatistiklerle Gençlik 2016*.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2018). *İşgücü İstatistikleri*, Ekim 2017.
- TÜSİAD (2001). *Seçin Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması*, İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- ÜSTEL, Füsun (1999). *Yurttaşlık ve Demokrasi*, Ankara: Dost Kitabevi.
- ÜSTEL, Füsun (2004). *Makbul Vatandaşın Peşinde*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- VERGİN, Nur (2007). *Siyaset Sosyolojisi*, İstanbul: Bağlam Yayınları.